

УДК 311:343

Г. В. ГОЛУБОВА,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики,
Національна академія статистики, обліку та аудиту

Статистичне вивчення мотивації злочинності в Україні

Автором обґрунтовано окремі соціально-економічні мотиви злочинів. Наведено географічну структуру злочинів, хворих на розлади психіки і алкоголізм та безробітних в Україні у 2013 р. Здійснено кореляційно-регресійний аналіз злочинності в Україні під впливом окремих факторів.

Ключові слова: злочин, правова статистика, соціально-економічні мотиви злочинів.

Постановка проблеми. Побудова соціально орієнтованої економіки ґрунтується не лише на досягненні соціально-економічного добробуту й ефективності національної економіки, а й залежить від низки інших, не менш вагомих факторів. Одним з головних завдань держави є забезпечення правопорядку і законності, захист прав і свобод громадян, охорона прав і законних інтересів державних й недержавних організацій, трудових колективів тощо та інший соціальний контроль за злочинністю і правопорушеннями.

Злочин – це небезпечне діяння, що посягає на суспільний лад України, його політичну й економічну системи, власність, особу, політичні, трудові, майнові та інші права і свободи громадян [1]. В залежності від виду та форми злочину предметом правової статистики є кримінально-правова, цивільно-правова та адміністративно-правова статистика. Правова статистика як своєрідний інструмент державного регулювання та соціального контролю із забезпечення правопорядку і законності має посісти провідне місце серед галузей статистики.

В основі мотиву злочину зазвичай лежить потреба, тобто прагнення чогось, що не вистачає особі, яка оцінюється як невдоволеність, психологічна депривація. Правова статистика вивчає злочин як результат завершеної дії, однак слід приділити окрему увагу соціально-економічним показникам, які можуть штовхати людину на злочин. Соціальна незахищеність дітей-сиріт, дітей з неблагополучних сімей тощо; низький рівень грамотності населення; розвиток алкоголізму та наркоманії й низка інших важливих соціальних показників у певній мірі мотивують людей до скоєння злочину, що, в свою чергу, порушує баланс здорового суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням правової статистики приділяли увагу багато науковців, серед яких вагомі наукові здобутки належать В. Б. Захожаю [2], А. М. Єріній, І. В. Калачовій [3], Н. Г. Навроцькій [4], Г. Г. Трофімовій [5], В. С. Федорченко, І. О. Христич [6] та іншим. Однак, на нашу думку, мало уваги приділено вивченню соціально-економічного мотиву злочинів.

Метою дослідження є аналіз окремих соціально-економічних показників, які відображають явища та процеси, що створюють дисбаланс здорового суспільства і можуть спровокувати людину на скоєння злочину.

Виклад основного матеріалу. Соціальна напруга в соціумі зростає, зокрема, через низький рівень життя населення України (бідність, безробіття, алкоголізм, наркоманію, бродяжництво тощо). Так, у 2013 р. 69,4% усіх засуджених були особами у працездатному віці, які не працювали і не навчалися. В табл. 1 автором наведено географічну структуру злочинів, хворих на психічні розлади й алкоголізм та безробітного населення України у 2013 р.

Як бачимо, у 2013 р. за злочинністю лідирували регіони Південної та Східної України. При цьому в регіоні Східної України зареєстровано найбільшу питому

Таблиця 1

Географічна структура злочинів, хворих та безробітного населення України у 2013 році

Регіони України*	Кількість виявлених злочинів (випадків)	Питома вага злочинів (%)	Кількість хворих на розлади психіки (в т. ч. алкоголізм) (осіб)	Питома вага хворих (%)	Кількість зареєстрованих безробітних (тис. осіб)	Питома вага безробітних (%)
Центральний	110029,0	19,9	210081,0	18,1	124,5	25,5
Західний	78190,0	14,2	267700,0	23,1	118,1	24,2
Східний	132346,0	24,0	273990,0	23,6	82,2	16,9
Південний	132203,0	24,0	224131,0	19,3	88,9	18,2
Північний	98845,0	17,9	182734,0	15,8	74,0	15,2
Всього	551613,0	100,0	1158636,0	100,0	487,7	100,0

***Центральний:** Вінницька, Дніпропетровська, Черкаська, Кіровоградська, Полтавська області.

Західний: Львівська, Закарпатська, Волинська, Тернопільська, Рівненська, Хмельницька, Івано-Франківська, Чернівецька області.

Східний: Донецька, Луганська, Харківська області.

Південний: АРК, Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька області.

Північний: Київська, Житомирська, Чернігівська, Сумська області.

Джерело: сформовано автором за [7–8].

вагу хворих на психічні розлади та алкоголізм – 23,6% від загальної кількості таких хворих в Україні, що могло дестабілізувати здорове населення регіону. Питома вага безробітних у цьому регіоні становила лише 16,9%, що може пояснюватись його розвиненою промисловістю. На Півдні країни питома вага хворих на психічні розлади та алкоголізм становила майже 20% від загальної кількості таких хворих в Україні, а питома вага безробітних – 18,2% від загальної кількості безробітних в Україні, що, в свою чергу, могло спричинити скоєння злочинів – 24% від загальної кількості злочинів в Україні. У 2013 р. у Центральному регіоні України зареєстровано майже 20% злочинів та найбільшу частку безробітного населення – 25,5%. У Північному регіоні України у 2013 р. питома вага злочинів становила 17,9%, але частки хворих і безробітних тут були найменшими в Україні (відповідно, 15,8% та 15,2%). У Західному регіоні України частка безробітного населення у 2013 р. становила 24,2%, а питома вага хворих – 23,1%, однак питома вага злочинності була найнижчою – 14,2%. Це може пояснюватись релігійністю цього регіону, тяжінням до європейської культури та свідомості тощо.

Автором розглянуто окремі соціально-економічні показники, які можуть негативно впливати на зростання показників злочинності в Україні (табл. 2).

1. Захворюваність населення на розлади психіки та поведінки (в тому числі алкоголізм і алкогольні психози) – це першочергова причина, що породжує в людині агресію, злобу, неадекватність тощо і штовхає її на злочин. Зростання алкоголізму гальмує трудову діяльність людини, порушує її психологічну рівноваженість, гальмує її культурно-естетичний розвиток тощо.
2. Соціальною характеристикою розвитку України та добробуту її населення є середньомісячний грошовий дохід на душу населення [10]. Середньомісячна номінальна заробітна плата характеризує рівень життя населення, свідчить про масштабність матеріальних можливостей людини. Відсутність фінансового задоволення може породжувати у людині паніку, потребу в грошах тощо, що, в свою чергу, може спонукати її на хибні кроки. Для населення України заробітна плата є основним джерелом доходів, тому ми вважаємо за доцільне включення цього показника до аналізу.
3. Індекс споживчих цін характеризує зростання цін на товари й послуги, що призводить до зниження попиту на них і породжує матеріальну невдоволеність.
4. Кількість зареєстрованих безробітних. Безробіття – це причина фінансової нестабільності, бідності, накопичення боргових зобов'язань тощо. Зростання рівня безробіття збільшує соціальну напругу й невдоволеність.
5. Забезпечення населенням житлом. Відсутність належного державного кредитування житла, соціальних програм молодим сім'ям тощо створює скрутне соціальне становище для населення у забезпеченні житлом.

Автором встановлено залежність між кількістю злочинів і розглянутими факторними ознаками на основі матриці парних коефіцієнтів кореляції (табл. 3).

За даними табл. 3 бачимо, що між парами усіх досліджуваних показників існують стохастичні зв'язки. Встановлено щільний зв'язок (за шкалою Чеддока [11] (0,7–0,9)) злочинів із захворюваністю населення на розлади психіки та поведінки ($r_{xy} = 0,871$) та середньомісячною заробітною платою ($r_{xy} = 0,734$). Зв'язок кількості злочинів із індексом споживчих цін та кількістю безробітного населення виявився прямим і помітним ($r_{xy} = 0,653$) ($r_{xy} = 0,546$) (за шкалою Чеддока (0,5–0,7)), а з показником “забезпечення населенням житлом” – оберненим й слабким ($r_{xy} = 0,208$), які доцільно вилучити з подальшого аналізу.

Основна умова кореляційно-регресійного аналізу (КРА) – незалежність факторів – виконується, оскільки мільтиколінеарність між факторами відсутня. Таким чином, автором побудовано множинну регресію зареєстрованих злочинів під впливом двох факторів (табл. 4).

Таблиця 2

Вихідні дані для проведення регресійного аналізу злочинності в Україні у 2013 році

Показники	Кількість злочинів (випадків)	Захворюваність населення на розлади психіки та поведінки (осіб)	Середньомісячна номінальна заробітна плага працівників (грн)	Індекс споживчих цін (%)	Кількість зареєстрованих безробітних (тис. осіб)
АР Крим	34667,0	48429	2850,0	99,5	17,3
Вінницька	14880,0	32414	2651,0	99,7	26,7
Волинська	8366,0	24736	2580,0	99,7	11,1
Дніпропетровська	50388,0	82204	3336,0	100,4	32,5
Донецька	57558,0	130777	3755,0	101,3	33,0
Житомирська	10141,0	28641	2561,0	99,4	18,0
Закарпатська	10356,0	31087	2553,0	99,7	8,7
Запорізька	30335,0	47372	3142,0	100,3	24,1
Івано-Франківська	7884,0	34846	2679,0	100,0	15,4
Київська	17469,0	42055	3351,0	99,9	16,1
Кіровоградська	13663,0	24391	2608,0	100,1	18,6
Луганська	39757,0	64491	3337,0	101,3	22,4
Львівська	20645,0	61774	2789,0	100,2	23,1
Миколаївська	13012,0	25354	3094,0	100,7	18,8
Одеська	31225,0	63289	2947,0	100,9	14,2
Полтавська	17872,0	33164	2988,0	99,6	24,5
Рівненська	8828,0	28166	2844,0	99,3	16,5
Сумська	13625,0	30801	2702,0	99,5	16,6
Тернопільська	5567,0	28400	2359,0	99,2	16,5
Харківська	35031,0	78722	2975,0	99,6	26,8
Херсонська	15035,0	32676	2464,0	100,5	13,1
Хмельницька	9382,0	36123	2641,0	100,0	17,3
Черкаська	13226,0	37908	2682,0	100,3	22,2
Чернівецька	7162,0	22568	2484,0	99,9	9,5
Чернігівська	10221,0	30377	2504,0	99,4	14,3
м. Київ	47389,0	50860	5007,0	101,5	9,0
м. Севастополь	7929,0	7011	3114,0	100,2	1,4

Джерело: сформовано автором за [7-9].

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

Показники	Кількість злочинів	Захворюваність населення на розлади психіки та поведінки	Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників	Індекс споживчих цін	Кількість зареєстрованих безробітних	Забезпечення населення житлом
Кількість злочинів	1,000					
Захворюваність населення на розлади психіки та поведінки	0,871	1,000				
Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників	0,734	0,477	1,000			
Індекс споживчих цін	0,653	0,514	0,702	1,000		
Кількість зареєстрованих безробітних	0,546	0,695	0,110	0,131	1,000	
Забезпечення населення житлом	-0,208	-0,064	-0,143	-0,177	0,200	1,000

Джерело: розраховано автором на основі даних табл. 2 за допомогою прикладного пакету "Statistica".

Таблиця 4

Результати регресійного аналізу впливу виділених факторів на злочинність в Україні

Фактори	Значення бета-коефіцієнтів	Коефіцієнти регресії	Рівень істотності
Вільний член рівняння		-30281,8	0,000017
Захворюваність населення на розлади психіки та алкоголізм	0,674	0,40	0,000000
Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників	0,412	11,45	0,000017

Джерело: розраховано автором на основі даних табл. 2 за допомогою прикладного пакету "Statistica".

Обчислені коефіцієнти регресії дозволили побудувати рівняння залежності кількості зареєстрованих злочинів під впливом виділених факторів:

$$Y = -30281,8 + 0,40x_1 + 11,45x_2.$$

Значення множинного коефіцієнта детермінації становить 0,89. Це свідчить, що 89% загальної варіації результативної ознаки пояснюється варіацією виділених факторів. Розрахований рівень істотності $\alpha = 0,0000 < 0,05$, тобто коефіцієнт R^2 є значущим. Перевірка моделі на адекватність за F -критерієм Фішера підтвердила її істотність: розраховане емпіричне значення F -критерію становить 97,45, що значно менше за критичне значення ($F = 340$).

Таким чином, зі зростанням захворюваності населення на розлади психіки та поведінки, в тому числі алкоголізм і алкогольні психози, на одну особу кількість злочинів зростає майже на піввипадка. Зі зростанням середньомісячної номінальної заробітної плати на 1 гривню кількість злочинів зростає на 11 випадків. Тобто рівень доходів населення України є настільки низьким, що не задовольняє його матеріальних потреб і в певній мірі “стимулює” окремі категорії населення на злочини: крадіжки, здирицтво, розбої, насильства тощо.

Висновки. Злочинність в Україні породжується не лише через психічні розлади, розвиток алкоголізму та наркоманії тощо, а й під значним впливом явищ та процесів, що відображаються блоком соціально-економічних показників. Зростання доходів населення, скорочення рівня безробіття, соціальна захищеність незахищених верств населення, підвищення рівня життя населення України в цілому стабілізують психологічну напругу в суспільстві.

Отже, правова статистика повинна комплексно та ґрунтовно підійти до вивчення соціально-економічних мотивів злочинів і стати своєрідним сигнальним індикатором контролю та регулювання злочинності з боку держави.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 14.10.2014 № 1703-VII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Захожай В. Б. Правова статистика : [навч. посіб.] / В. Б. Захожай, В. С. Федорченко. – К. : МАУП, 2003. – 368 с.
3. Калачова І. В. Правова статистика : [навч. посіб.] / І. В. Калачова, Г. Г. Трофімова. – К. : КНЕУ, 2005. – 300 с.
4. Навроцька Н. Г. Правова статистика : [навч. посіб.] / Н. Г. Навроцька. – К. : Знання, 2007. – 280 с.
5. Трофімова Г. Г. Правова статистика : [навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.] / Г. Г. Трофімова. – К. : КНЕУ, 2001. – 75 с.
6. Кальман О. Г. Правова статистика : [підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти] / О. Г. Кальман, І. О. Христич. – Харків : Право, 2004. – 304 с.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України / Правосуддя та злочинність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
8. Статистичний збірник “Регіони України”. Частина 1 / За ред. О. Г. Осауленка. – Державна служба статистики України, 2014.
9. Статистичний збірник “Регіони України”. Частина 2 / за ред. О. Г. Осауленка. – Державна служба статистики України, 2014.
10. Єріна А. М. Економічна статистика : практикум / А. М. Єріна, О. К. Мазуренко, З. О. Пальян. – К. : ТОВ “УВПК ЕксОб”, 2002. – 232 с.
11. Шкала Чеддока [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://studopedia.ru/1_89302_shkala-cheddoka.html.

Г. В. ГОЛУБОВА,
кандидат экономических наук,
доцент кафедры статистики,
Национальная академия статистики, учета и аудита

Статистическое изучение мотивации преступности в Украине

Автором обоснованы отдельные социально-экономические мотивы преступлений. Приведена географическая структура преступлений, больных расстройствами психики и алкоголизмом и безработных в Украине в 2013 г. Осуществлен корреляционно-регрессионный анализ преступности в Украине под воздействием отдельных факторов.

Ключевые слова: преступление, правовая статистика, социально-экономические мотивы преступлений.

H. V. HOLUBOVA,
PhD (Economics),
Associate Professor of Department of Statistics,
National Academy of Statistics, Accounting and Audit

Statistical Study of the Crime Motivation in Ukraine

Social exclusion of orphan children and children from disadvantaged families, low level of literacy of the population, alcohol and drug addiction and a series of other important social trends push people to commit crime, thus breaking the balance of healthy society.

The aim of the study is to analyze selected socio-economic indicators measuring phenomena and trends that cause imbalance of healthy society and can "mobilize" a person to commit crime.

The regional pattern of crimes, patients with disorders of psyche and alcoholism and unemployed persons in Ukraine is shown. In 2013, the regions of South and East Ukraine led in the criminality. Thus, in the East Ukrainian region, the largest share of patients with incorporated psychical disorders and alcoholism was registered (23.6%), which might destabilize the criminal situation in the regions. In the South Ukrainian region, the share of patients with psychical disorders and alcoholism was almost 20%, and the share of unemployed persons was 18.2%, which might entail committing crime (24%). In 2013, almost 20-percent share of crime and the largest share of unemployment (25.5%) were recorded in the Central Ukrainian region. In Western Ukrainian region, the share of unemployment in 2013 was 24.2%, and the share of mentally ill persons was 23.1%, but the share of crime was the lowest (14.2%), which can be explained the religiousness of Western Ukrainian regions, by their gravitation to the European culture and mentality etc.

Selected socio-economic indicators are analyzed, which, to the author's view, can suppress a growth in criminality-related indicators in Ukraine. The correlation between the amount of crimes and the selected factor parameters is determined by the matrix of pair correlation coefficients. A high correlation is derived between the rate of crime and the population's morbidity (disorders of psyche and alcoholism), and between the rate of crime and the average monthly earnings, which allowed for building the multiple regression.

The results of the study lead to the conclusion that the criminality in Ukraine is caused by not only psychological disorders, alcohol and drug addiction etc., but also by trends and phenomena measured by socio-economic indicators. Growth in the population's incomes, unemployment reduction, social security of disadvantaged population strata, enhanced life standards of the Ukrainian population can stabilize psychological tension in the society.

Keywords: crime, legal statistics, socio-economic factors of crime.